

VÝBER UKAZOVATEĽOV Z DEPISTÁŽE

Do depistážneho zisťovania „Výskytu žiakov s problémami v správaní a so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ v rámci Národného projektu „Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov v školskom prostredí“ bolo oslovených **2 023 základných škôl zo 7 krajov SR** všetkých zriaďovateľov. Vyplnené dotazníky zaslalo **1 509** škôl a celkové percento zapojených škôl predstavuje 74,59 %.

Žiaci, ktorí patria z pohľadu projektu do skupiny žiakov so ŠVVP sú:

1. žiaci, u ktorých boli diagnostikované ŠVVP – klientela centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centier špeciálnopedagogického poradenstva
2. žiaci, u ktorých doposiaľ neboli diagnostikované ŠVVP, ale ktorých správanie si podľa odborného názoru pedagóga vyžaduje špeciálnu starostlivosť systému výchovného poradenstva a prevencie - depistáž
3. žiaci začlenení/integrovaní v bežných triedach (školská integrácia)
4. žiaci zaradení do špeciálnych tried v bežných školách
5. žiaci špeciálnych škôl

Konkrétne sú to:

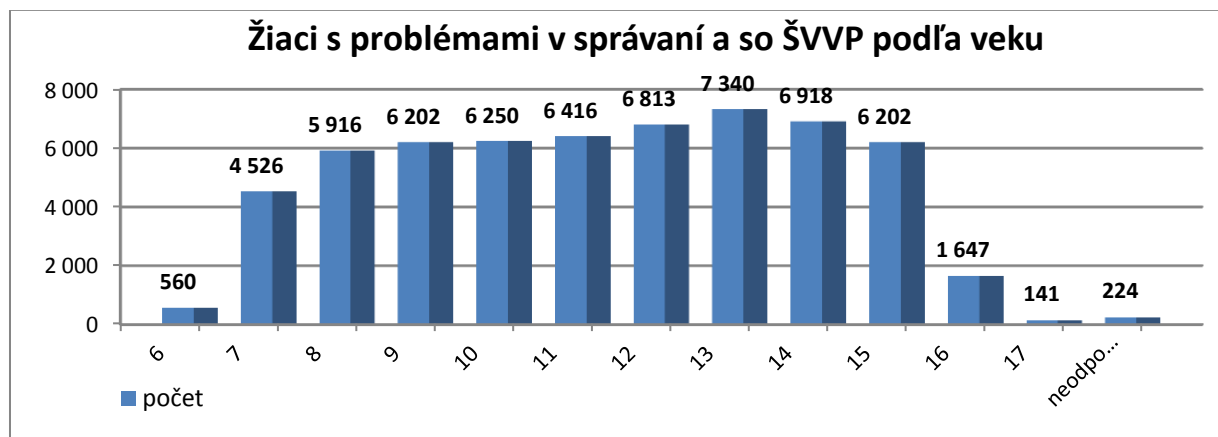
- Žiaci s poruchami správania
- Žiaci s poruchami učenia
- Zdravotne znevýhodnení žiaci
- Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia
- Žiaci s nadaním.

Výsledky prieskumu vytvárajú argumentačné a koncepčné predpoklady postupnej intenzifikácie činnosti tak výchovných poradcov a koordinátorov prevencie v školách, ako i zariadení výchovného poradenstva a prevencie v okresných a krajských mestách.

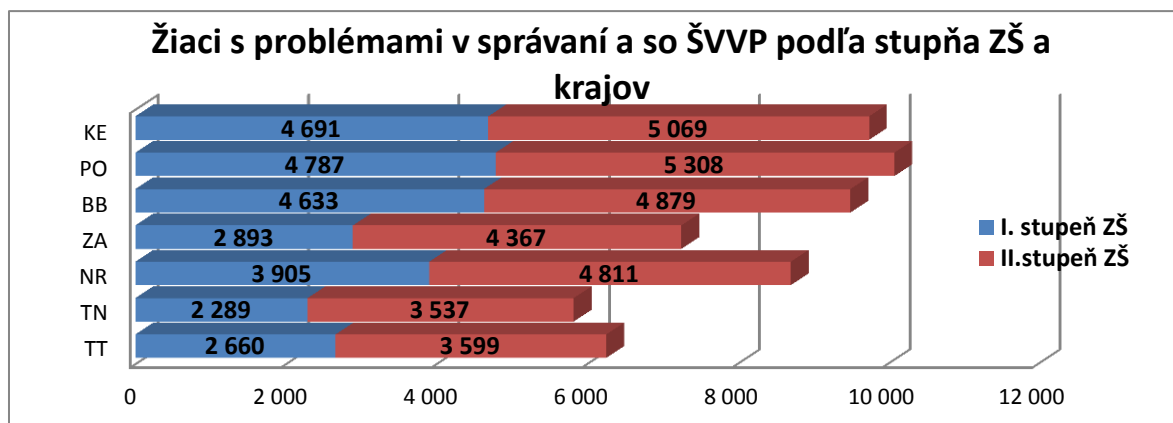
Zistenia o výskyte prejavov problémového správania sa žiakov sú podkladom pre nastavenie a zefektívňovanie preventívnych programov, pre ich presné zacielenie a nasmerovanie k tej rizikovej skupine žiakov, ktorá to potrebuje.

Počet žiakov v školách, ktoré sa zapojili do zisťovania bol 326 809, z ktorých triedni učitelia odporúčajú do odbornej starostlivosti **59 155 žiakov (18,10 %)**. Tí majú problémy vo výchovno-vzdelávacom procese takého charakteru, že ich nie je možné zvládnuť pedagogickými opatreniami na úrovni školy. Znamená to, že ich problémy sú veľmi vážne, a preto je veľmi potrebné a dôležité pre nich realizovať intervencie (z toho 38 101: **64,41 %** predstavujú **chlapci** a 21 008: **35,51 % dievčatá**).

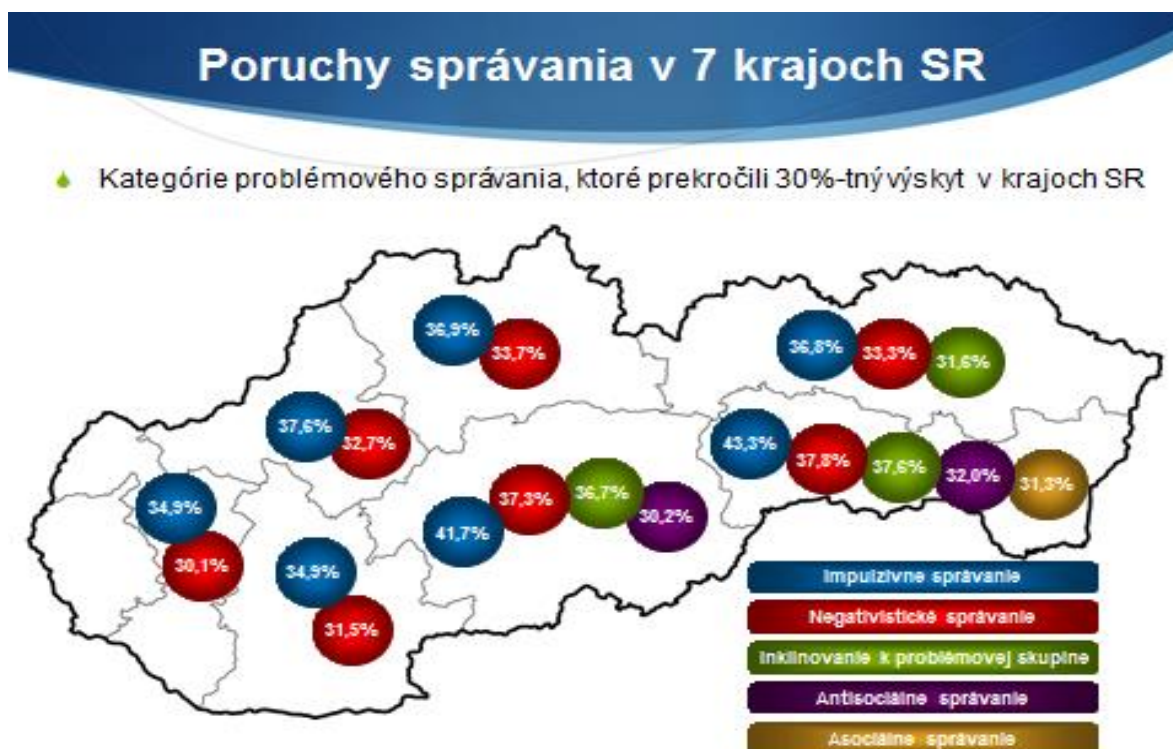
Podľa veku mali vysoké zastúpenie vekové skupiny 12, 13 a 14-ročných žiakov, ale najvyšší počet dosiahli v skupine žiakov s problémami v správaní žiaci vo veku 13 rokov (12,41% z celkového počtu problémových žiakov; 59 155), bližšie graf nižšie.

Porovnanie žiakov s problémami v správaní a so ŠVVP podľa stupňa základnej školy a krajov je spracované v nasledujúcom grafe.

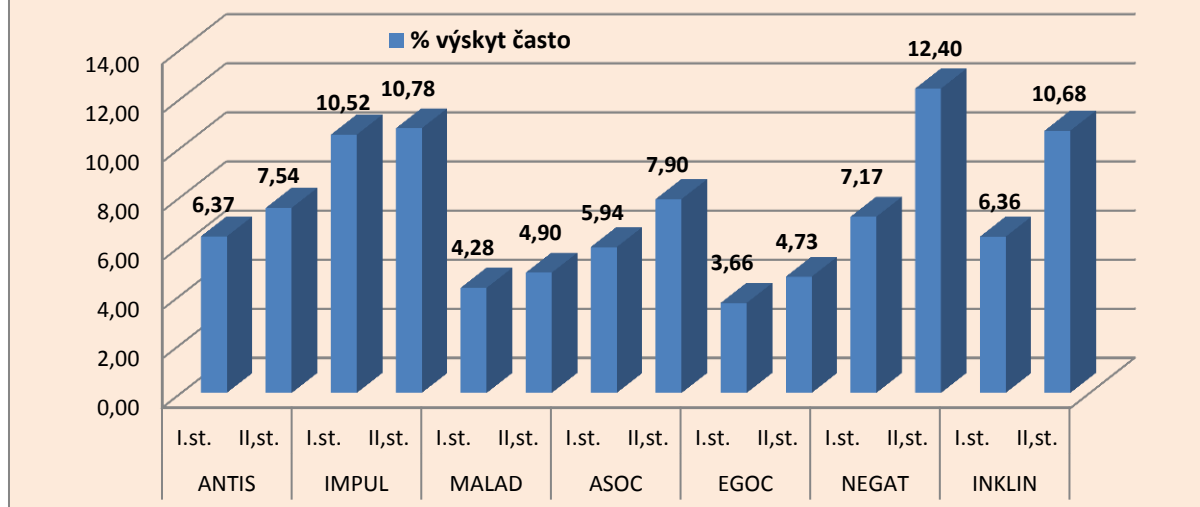

V ďalšej časti uvádzame niekoľko zaujímavých výsledkov za jednotlivé kategórie problémového správania u žiakov ZŠ, ktorých triedni učitelia odporúčajú do odbornej starostlivosti systému VP a P. Dominancia je na strane impulzívneho správania (38,40 %), negativistického správania (34,15 %), ale aj inklinovania k problémovej skupine (32,37 %). Ostatné kategórie problémového správania žiakov predstavovali hodnoty nad 20,0 %: od 20,21 % (egocentrické správanie), do 27,62 % (antisociálne správanie). Rozloženie porúch správania v krajoch, kde hodnoty dosiahli najvyššie zastúpenie je spracované v nasledujúcej mape.

Rozloženie častého výskytu jednotlivých kategórií problémového správania u žiakov podľa stupňa základnej školy uvádza graf nižšie (vyššie zastúpenie je na strane žiakov na II. stupni ZŠ, ale stále sa zvyšuje podiel žiakov z I. stupňa, teda z nižších vekových skupín).

Častý výskyt jednotlivých kategórií problémového správania podľa stupňa ZŠ

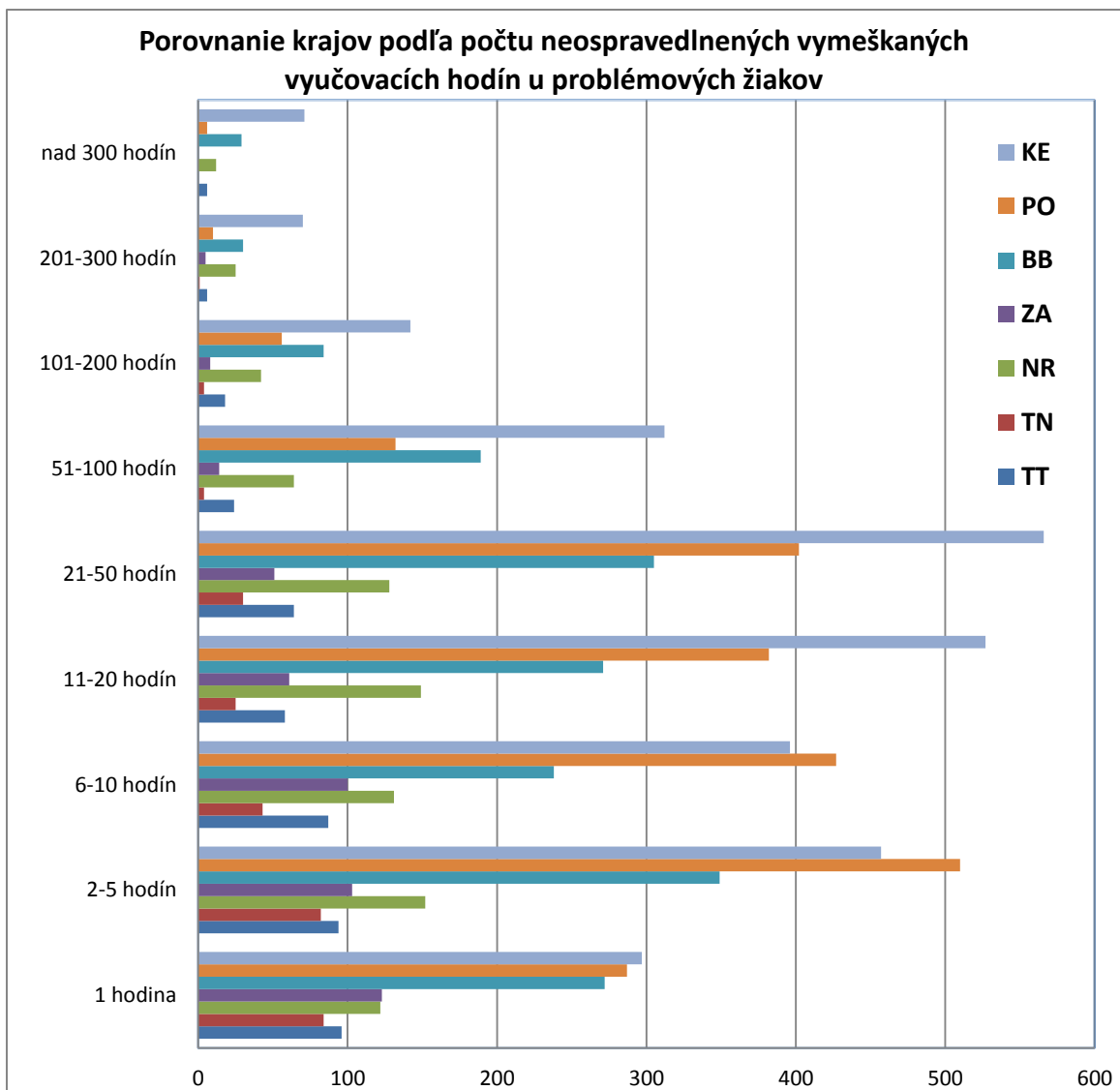
Zaškoláctvo je považované za sociálno-patologický jav, **druh problémového správania**, ktoré sa odchyľuje od prijatých noriem spoločnosti. Môže sa prejavovať ojedinelým chodením poza školu cez opakované až chronické záškoláctvo.

V nasledujúcej tabuľke je spracovaný prehľad počtu vymeškaných hodín žiakov, ktorých triedni učitelia v rámci depistážnej analýzy odporúčajú do odbornej starostlivosti zariadení systému VP a P. Z celkového počtu problémových žiakov (59 155) **bola u 8 833 (14,93 %) evidovaná minimálne jedna neospravedlnená vymeškaná vyučovacia hodina.**

Vymeškané neospravedlnené hodiny u problémových žiakov podľa frekvencie a podľa krajov

	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE	SR
0 – nie je NVH	5 819	5 553	7 960	6 803	7 855	8 355	7 932	50 277
1 hodina	96	84	122	123	272	287	297	1281
2-5 hodín	94	82	152	103	349	510	457	1747
6-10 hodín	87	43	131	100	238	427	396	1422
11-20 hodín	58	25	149	61	271	382	527	1473
21-50 hodín	64	30	128	51	305	402	566	1546
51-100 hodín	24	4	64	14	189	132	312	739
101-200 hodín	18	4	42	8	84	56	142	354
201-300 hodín	6	1	25	5	30	10	70	147
301-500 hodín	2		11		25	5	69	112
nad 500 hodín	4		1		4	1	2	12
neuveďené	12	6	1	2	5	18	1	45
spolu	6 284	5 832	8 786	7 270	9 627	10 585	10 771	59 155

Rozloženie „zaškolákov“ podľa počtu vymeškaných hodín podľa skupín a krajov v grafe.

Užívanie návykových látok

FAJČENIE – 10,81 % žiakov (6 390) zo žiakov odporúčaných do odbornej starostlivosti systému VPAP má **skúsenosti s fajčením**. Chlapci majú s fajčením väčšiu skúsenosť ako dievčatá (CH: 4 488 / D: 1 902), rovnako tak žiaci II. stupňa ZŠ oproti žiakom z I. stupňa (päťnásobne vyšší počet).

ALKOHOL – 3 206 (5,42 %) žiakov má **skúsenosti s alkoholom** (z odporúčaných do odbornej starostlivosti systému VPAP). S alkoholom podľa pohlavia majú väčšie skúsenosti chlapci (CH: 2 333/ D: 873), čo je vyšší počet o 1 460 oproti dievčatám. Podľa stupňa ZŠ je vyššie užívanie alkoholu u žiakov II. stupňa ZŠ, čo je päťnásobne vyšší počet oproti žiakom I. stupňa (I. stupeň: 473/II. stupeň: 2 468).

MARIHUANA –296 žiakov (0,05 %) zo žiakov s problémami v správaní a so ŠVVP (z počtu 59 155) má skúsenosti s marihuanou, z toho jednorazovú: 160/opakovanú: 136.

LEGÁLNE A NELEGÁLNE DROGY – 111 žiakov odporúčaných do odbornej starostlivosti systému VPAP **fetovalo prchavé látky** opakovane (0,19 %), 11 žiakov užilo tvrdšie drogy (0,02 %).

Nasledujúca tabuľka poskytuje prehľad o jednorazovom, resp. opakovanom užití návykových látok a kombinácie jednotlivých látok požitých raz alebo opakovane.

Prehľad návykových látok a ich užívanie u problémových žiakov

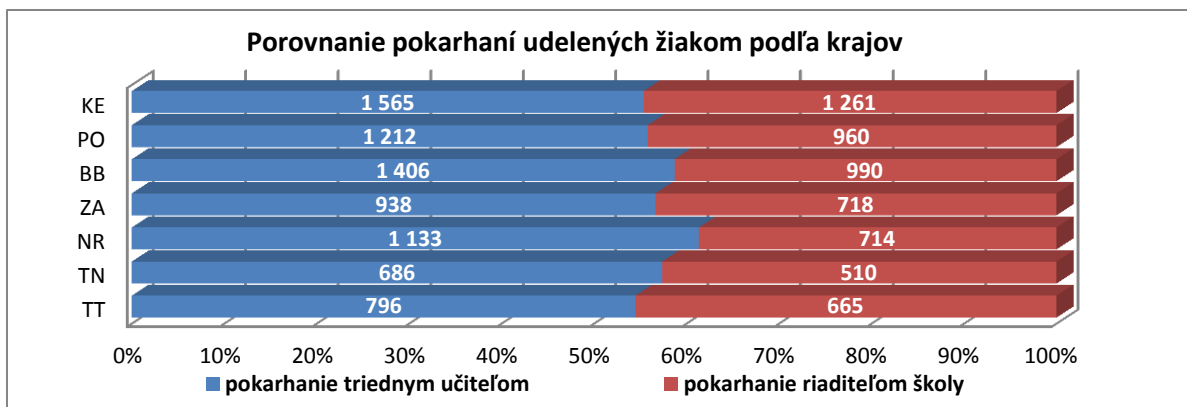
		Kontakt s návykovými látkami							
		TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE	SR
	nemám vedomosť o tom	5 763	5 345	8 011	6 588	8 250	8 954	8 854	51 765
užívanie jednej látky	žiak má skúsenosti s fajčením	350	277	475	373	698	830	1 014	4 017
	žiak má skúsenosti s alkoholom	56	53	49	78	168	229	227	860
	jednorazové fajčenie marihuany	4	1		4	16	1	10	36
	opakované fajčenie marihuany	7	2	11	9	8	4	4	45
	jednorazové užitie ťažkých drog				1	6	1		8
	opakované užívanie ťažkých drog		2		1	1		1	5
	opakované fetovanie prchavých látok	1	1	2	1	1	7	11	24
dvojkombinácie	fajčenie + alkohol	83	122	212	190	417	521	560	2 105
	fajčenie + jednorazovo marihuana	1	2	3	1	3		6	16
	fajčenie + opakovane marihuana	2	2			8	1	1	14
	fajčenie + fetovanie						3	4	7
	alkohol + jednorazovo marihuana						1		1
	alkohol + opakovane marihuana		1	2		4		2	9
	alkohol + fetovanie						1		1
	opakovane marihuana + jednor. ťažké drogy				1				1
trojkombinácie	fajčenie + alkohol + jednorazovo marihuana	6	13	11	12	27	11	21	101
	fajčenie + alkohol + opakovane marihuana	9	7	7	5	7	5	9	49
	fajčenie + alkohol + jednorazovo ťažké drogy					2			2
	fajčenie + alkohol + opakovane ťažké drogy				1				1
	fajčenie + alkohol + fetovanie		1	1	2	2	13	37	56
	fajčenie + opakovane marihuana + fetovanie							3	3
	alkohol + opakovane marihuana + fetovanie							1	1
štvor- kombinácia	fajčenie + alkohol + marihuana + fetovanie		1	1		1		3	6
	fajčenie + alkohol + opakovane marihuana + opakovane ťažké drogy		1						1
	fajčenie + alkohol + opakovane marihuana + fetovanie		1		1	8		2	12
pät- kom.	fajčenie + alkohol + opakovane marihuana + opakovane ťažké drogy + fetovanie			1					1
	spolu	6 282	5 832	8 786	7 268	9 627	10 582	10 770	59 147
	neodpovedal	2			2		3	1	8
	spolu	6 284	5 832	8 786	7 270	9 627	10 585	10 771	59 155

VYŠETROVANIE NA POLÍCIÍ –takmer o **3,03 % žiakov ZŠ** (1 790) bolo aspoň **raz vyšetovaných na polícii**. **Opakované vyšetovanie** políciou sa uvádza v **633 prípadoch** (1,07 % z počtu žiakov odporúčaných do odbornej starostlivosti). Znamená to, že 2 333 žiakov ZŠ malo problémy aj s políciou (bez rozdielu formy) a predstavuje to **4,10 %**.

PREUKÁZANÁ TRESTNÁ ČINNOSŤ - 1,05 % žiakom ZŠ (621; **z celkového počtu problémových; 59 155**) bola preukázaná trestná činnosť. Znamená to vysoké hodnoty u problémových žiakov z II. stupňa ZŠ. Podľa pohlavia bola zistená dominancia chlapcov (CH: 519/D: 102).

Pri riešení problémov v správaní zohráva okrem triedneho učiteľa významnú úlohu aj výchovný poradca. Jeho činnosť sa okrem profesijnej orientácie, starostlivosti o talentovaných a nadaných žiakov zameriava aj na žiakov s výchovnými a vzdelávacími problémami. Pri riešení závažnejších problémov spolupracuje výchovný poradca s rodičmi, špeciálnym pedagógom, psychológom, ale i so sociálnym kurátorom a príslušníkmi polície.

POKARHANIE – ako pedagogický prostriedok v základných školách u detí s poruchami správania (na základe výsledkov od triednych učiteľov v rámci depistáže v roku 2013) bol využitý vo viac **ako päťtine prípadov sledovanej vzorky (22,92 %)**. K pokarhaniu dochádza po niekoľkých upozorneniach, súvisí to aj s porušovaním školského poriadku, ale smeruje až k zníženej známke zo správania, pokiaľ upozornenia/pokarhanie nevedú k zlepšeniu situácie u žiaka.

ZNÍŽENIE ZNÁMKY ZO SPRÁVANIA je v kompetencii školy (podľa školského poriadku). V školách sa podľa závažnosti a opakovania porušenia školského poriadku udeľujú oficiálne ochranné opatrenia: okrem bežného pedagogického ústneho napomenutia, rozhovoru alebo poznámky do žiackej knižky, je to zápis do triednej knihy, napomenutie/pokarhanie triednym učiteľom, pokarhanie riaditeľom školy a znížená známka zo správania.

Znížená známka zo správania (ďalej len ZZZS) bola **evidovaná u 9,07 % problémových žiakov** (5 367 z celkového počtu), bez rozlíšenia stupňa zníženia (vyššie zastúpenie mali chlapci).

PROBLÉMY V UČENÍ

Špecifické vývinové poruchy reči a jazyka – pedagógovia najčastejšie avizovali u žiakov **expresívnu poruchu reči (30,30 % žiakov)**, ktorá podľa vyjadrenia pedagógov dominuje v každom zo 7 krajov. Jej percentuálny výskyt sa pohybuje od 40,7 % v Košickom kraji po 19,7 % v Trenčianskom kraji.

Špecifické vývinové poruchy školských zručností – z depistážnych zistení vyplýva, že špecifické vývinové poruchy školských zručností sú najčastejším dôvodom, pre ktorý by pedagógovia odporúčali svojich žiakov do odbornej poradenskej starostlivosti. **Pri 62,2 % žiakov (z celkového počtu problémových; 59 155)** uviedli výskyt minimálne jedného problematického zvládania školskej zručnosti (čítania, písania, počítania, zmiešaná). Najčastejšie avizujú problémy žiakov s písaním.

Špecifická vývinová porucha motorickej funkcie – podľa učiteľov sa vyskytuje u 16,2 % žiakov, ktorí boli odporúčaní do odbornej starostlivosti) a pohybuje sa v rozsahu od 20,3 % v Košickom kraji po 13,2 % v Žilinskom kraji.

Zdravotné znevýhodnenie

Zo sledovaných kategórií je v jednotlivých krajoch v najvyššej miere zastúpené **senzorické zdravotné postihnutie** (za 7 krajov spolu **12,5 %** výskyt). V jednotlivých krajoch: najvyšší podiel výskytu sensorického ZP v Košickom kraji (15,7 % oproti 12,5 % v celoslovenskom údaji), najvyšší podiel výskytu chronických ochorení bol zistený v Žilinskom kraji (8,2 % oproti 6,3 % v celoslovenskom údaji) a najvyšší podiel telesného ZP bol zistený v Trenčianskom kraji (3,1 % oproti 2,5 % v celoslovenskom údaji).

Sociálne znevýhodnenie

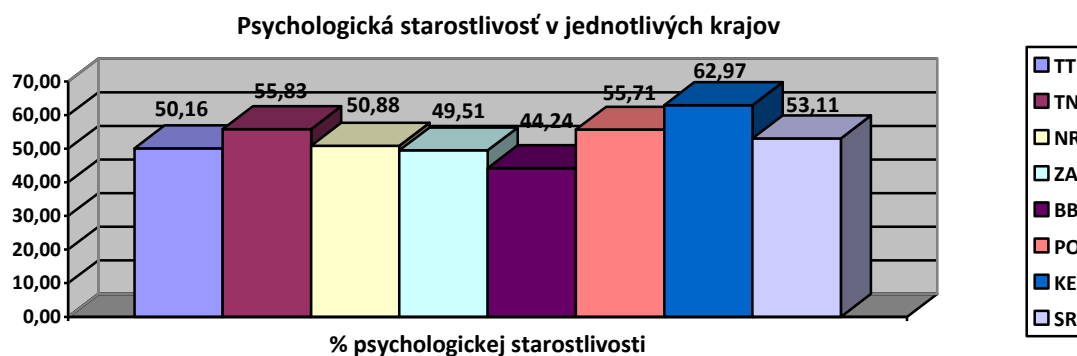
Kritériá sociálneho znevýhodnenia: **hmotná núdza rodiny, rodič je znevýhodnený uchádzač o zamestnanie, najvyššie vzdelanie rodičov je základné, podštandardné bytové a hygienické podmienky, doma sa hovorí iným než vyučovacím jazykom**. Za žiaka zo SZP považujeme žiaka, ktorý spĺňa minimálne tri z vyššie vymenovaných kritérií súčasne.

Podľa zistení z depistáže 2013 **spĺňa minimálne tri kritériá súčasne 29,1 % žiakov. 47,9 % žiakov, ktorí sú odporúčaní do odbornej starostlivosti sa týka minimálne jedno kritérium sociálneho znevýhodnenia.**

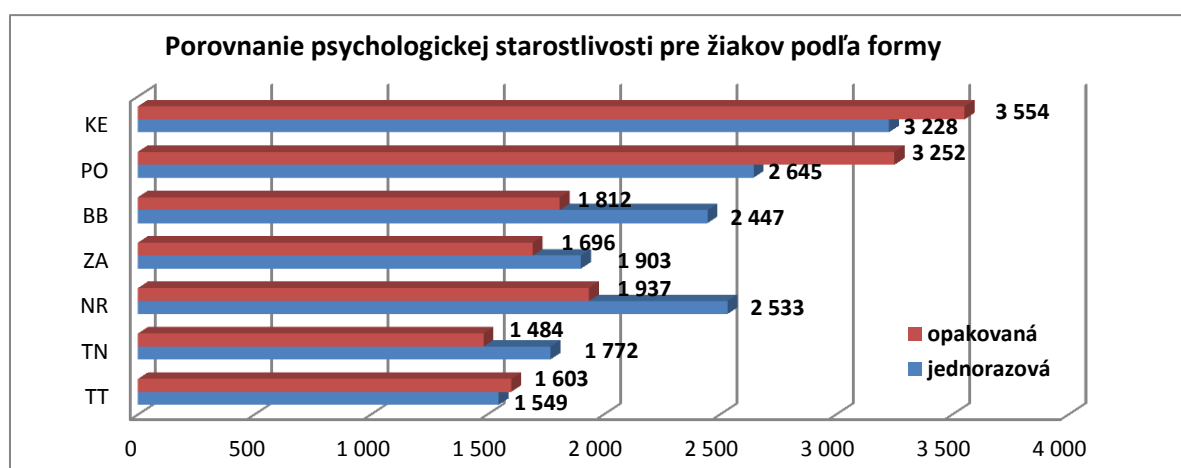
Nadanie

Nadpriemerné intelektové schopnosti **boli zistené u 6,20 % žiakov**, ktorých učители odporúčajú do odbornej starostlivosti (hudobné nadanie sa vyskytlo u 3,04 %; výtvarné nadanie u 4,31 %; dramaticko-interpretačné nadanie u 2,96 %; športové a pohybové nadanie u 10,67 % žiakov).

PSYCHOLOGICKÁ STAROSTLIVOSŤ bola poskytovaná 34 415 žiakom, v 16 077 prípadoch išlo o jednorazovú (27,18 % zo žiakov odporúčaných do odbornej starostlivosti) a u 15 338 žiakov (25,93 %) išlo o dlhodobú psychologickú starostlivosť. Výsledky z depistáže ukázali, že žiakovi bola poskytovaná psychologická starostlivosť najmenej v 40 % (bližšie graf).

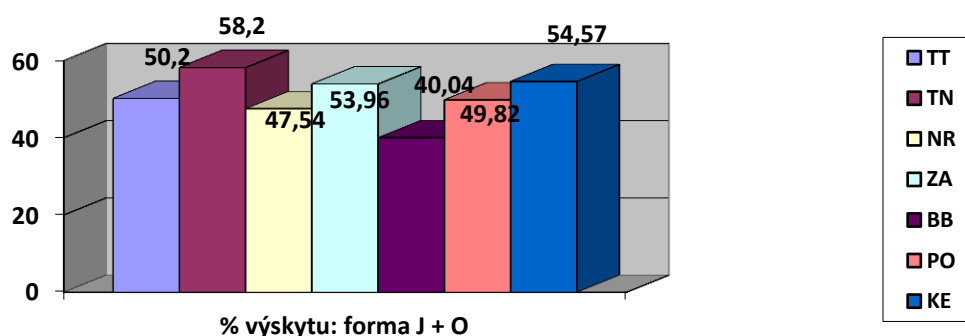

Nasledujúci graf uvádza porovnanie jednorazovej a opakovanej formy psychologické starostlivosti poskytovanej pre žiakov s problémami v správaní a so ŠVVP.

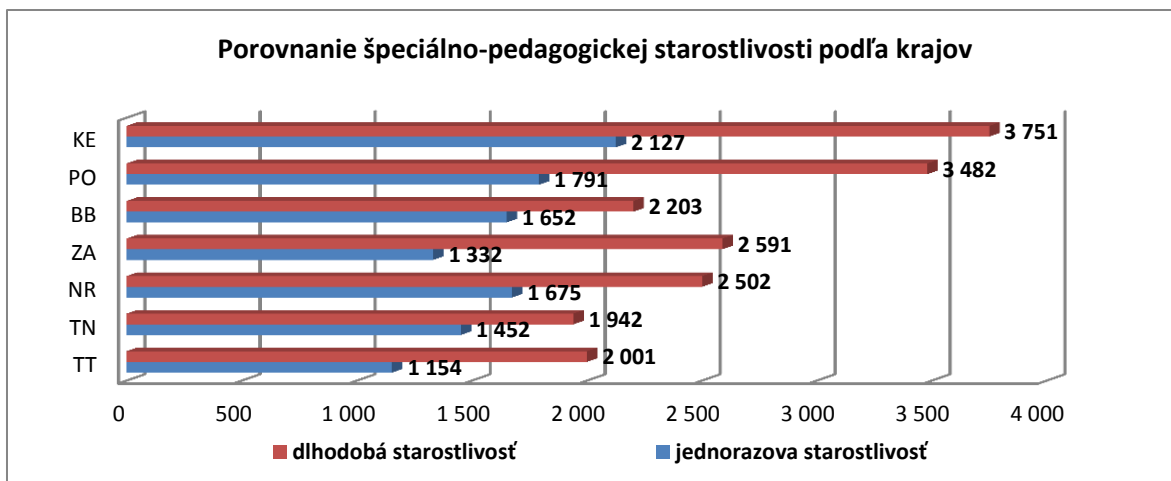

ŠPECIÁLNO-PEDAGOGICKÁ STAROSTLIVOSŤ – bola podľa názorov triednych učiteľov poskytnutá 29 473 žiakom (49,82 %), jednorazovo (111 183/18,90 %), resp. išlo o dlhodobú špeciálno-pedagogickú starostlivosť, ktorú zabezpečuje špeciálny pedagóg (18 472/31,23 %). Nasledujúci graf uvádza rozloženie poskytnutej špeciálno-pedagogickej starostlivosti pre problémových žiakov na úrovni každého kraja.

Špeciálno-pedagogická starostlivosť na úrovni jednotlivých krajo

Porovnanie poskytnutej špeciálno-pedagogickej starostlivosti problémovým žiakom buď jednorazovo alebo opakovane (dlhodobo) podľa krajo približuje nasledujúci graf.

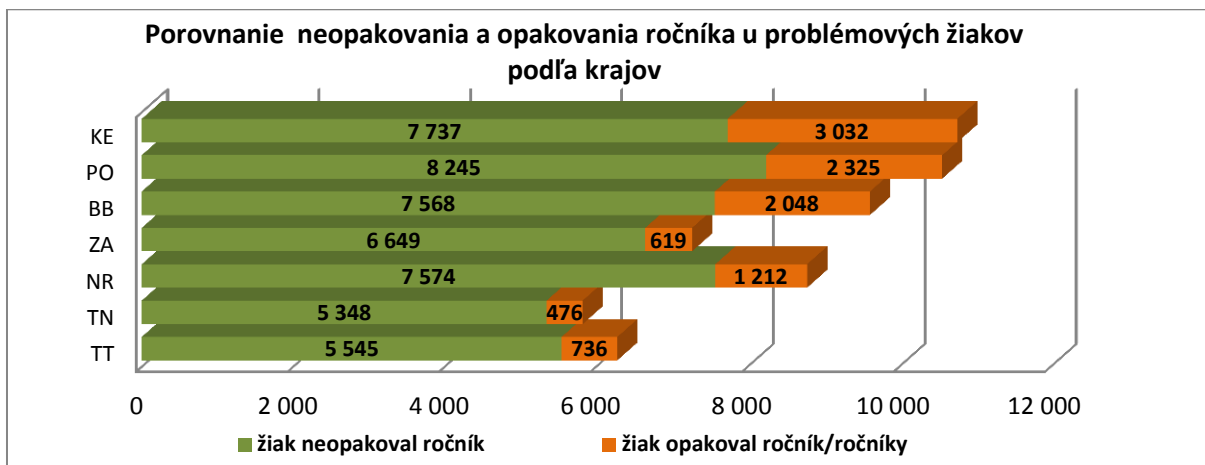

Aj ďalšie zisťované charakteristiky v rámci depistáže v roku 2013 (opakovanie ročníka, prognóza ďalšieho vývinu a spolupráca s rodičmi u žiakov s problémami v správaní) znamenajú argumentačnú platformu pre sledovanie ďalších, aj negatívnych zistení.

OPAKOVANIE ROČNÍKA (jedného alebo viacerých) bolo u 17,66 % problémových žiakov (10 448). 1,48 % žiakov opakovalo tri a viac ročníkov (876 žiakov), 3,82 % žiakov (2 259) opakovalo dva ročníky a opakovanie jedného ročníka bolo zistené u 12,36 % problémových žiakov (7 313), ktorých triedni učitelia v rámci depistážneho zisťovania odporúčajú do odbornej starostlivosti systému VP a P.

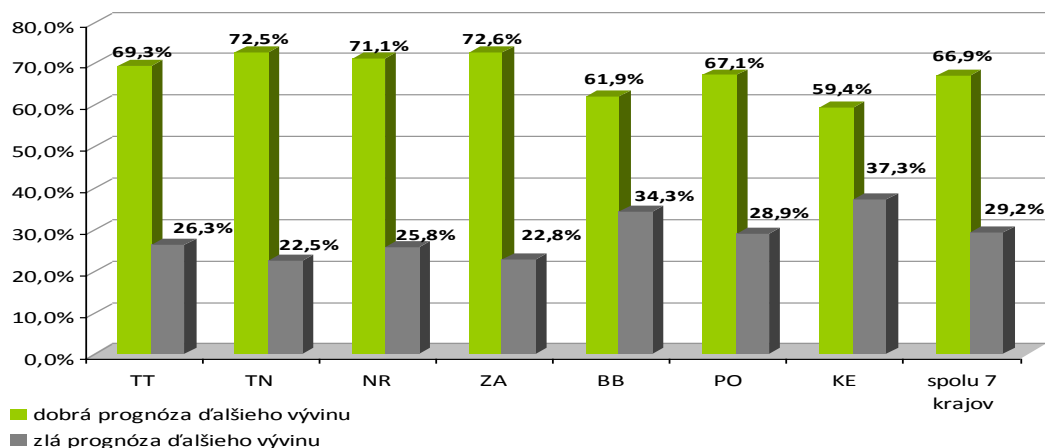
Z kvantitatívnych zistení a porovnaní údajov pri opakovaní ročníka/ročníkov bolo zistené, že je priama úmera medzi záškoláctvom a zníženou známku zo správania, že práve takíto žiaci vo veľmi vysokom percente opakujú jeden, aj viac ročníkov.

Pre ilustráciu porovnanie žiakov s problémami v správaní a so ŠVVP bez opakovania ročníka a s opakovaním ročníka/ročníkov podľa krajov v absolútnych číslach.

Prognóza ďalšieho vývinu žiaka

Pedagógovia uviedli u väčšiny (66,9 %) „problémových“ žiakov pozitívny názor na prognózu ich ďalšieho školského a osobnostného vývinu. Porovnanie pozitívneho a negatívneho hodnotenia prognózy žiakov z pohľadu učiteľov v jednotlivých krajoch približuje nasledujúci graf.

Spolupráca s rodičmi

Hodnotenie spolupráce rodičov (resp. zákonných zástupcov žiaka) so školou vyznieva z pohľadu pedagógov podobne (pozitívne) ako hodnotenie prognózy ďalšieho vývinu žiaka. U 68,3 % žiakov vnímajú pedagógovia dobrú úroveň spolupráce s rodičmi. Nedostatočnú alebo žiadnu spoluprácu rodičov so školou uvádzajú pedagógovia u 29,8 % žiakov, ktorých by odporúčali do poradenskej starostlivosti.

ZHRNUTIE

- Depistážne zisťovanie v roku 2013 bolo doposiaľ najkomplexnejšie a bolo venované tým skupinám žiakov so ŠVVP, ktorí vyžadujú starostlivosť systému výchovného poradenstva a prevencie: poruchy správania, poruchy učenia, poruchy reči a jazyka, sociálne znevýhodnenie, zdravotné znevýhodnenie, nadanie a žiaci s potrebou usmerňovania v ich študijno-profesijnom vývine. Zároveň bolo zisťované, či bola žiakom poskytovaná odborná starostlivosť a akou formou, aké pedagogické opatrenia boli uplatňované. Zamerali sme sa tiež na názor pedagógov na prognózu ďalšieho vývinu žiaka a hodnotenie spolupráce rodičov so školou.
- Cieľom depistáže bolo zistiť výskyt a charakter problémov žiakov, ktorých triedni učitelia odporúčajú do poradenskej starostlivosti, nadväzujúcej na výchovné pôsobenie pedagógov v škole.
- Do depistážneho zisťovania v roku 2013 sa zapojilo 75 % základných škôl všetkých zriaďovateľov v 7 krajoch Slovenska; **pedagógovia odporúčajú do poradenskej starostlivosti 59 155 žiakov, ktorých výchovné a vzdelávacie problémy považujú za potrebné kompenzovať a zvládať v príslušných školských poradenských zariadeniach**, pretože klasické pedagogické postupy v škole už neboli dostatočne účinné.
- **O viac ako tretine (36,6 %) týchto žiakov pedagógovia nemajú vedomosť, že by im bola poskytovaná odborná starostlivosť, vážne problémy týchto žiakov ostávajú bez odbornej starostlivosti.**
- **Nedostatok potrebnej odbornej starostlivosti o problémových žiakov sa týka žiakov vo všetkých 7 krajoch Slovenska; systém výchovného poradenstva a prevencie je personálne výrazne poddimenzovaný.**
- Prvé tri najfrekvencovanejšie dôvody, pre ktoré triedni učitelia v depistáži 2013 odporúčali svojich žiakov do poradenskej starostlivosti sú: **poruchy učenia, poruchy správania a sociálne znevýhodnené prostredie.**
- **Všetky prejavy problémového správania (vrátane záškoláctva, kontaktu s návykovými látkami, trestnej činnosti) sa už dominantne netýkajú žiakov na II. stupni ZŠ; oproti minulosti zaznamenávame prudký nárast výskytu problémového správania u žiakov na I. stupni ZŠ.**
- Oproti predchádzajúcim obdobiam **výrazne narastá počet problémových dievčat.**
- **V oblasti školských zručností majú žiaci najčastejšie problémy s písaním a s čítaním zároveň.**

- Pedagógovia ZŠ musia najčastejšie riešiť **impulzívne a negativistické prejavy** v správaní sa žiakov (žiakom chýba dostatočná sebakontrola, sú nepokojní, v záťažových situáciách reagujú často neprimerane, odvrávajú, prejavujú zvýšenú agresivitu najmä vo verbálnom prejave).
- Tretím najčastejšie sa vyskytujúcim prejavom problémového správania sa je **inklinovanie žiakov k problémovým skupinám**. Tento fenomén zakladá predpoklady vývinu znakov sociálnej maladaptácie jedinca a môže viesť až k prejavom negatívnych protispoločenských javov (kriminalita, extrémizmus a podobne).
- **Približne každý šiesty žiak** (14,9 %) ZŠ, zaradený do depistáže 2013, má evidovanú **aspoň jednu neospravedlnenú vymeškanú hodinu**. Bolo evidovaných 635 (1,1 %) žiakov, ktorí majú už za prvý polrok školského roka 2012/2013 **sto a viac neospravedlnených vymeškaných hodín**.
- Najčastejším problémom v oblasti sociálneho znevýhodnenia žiakov je **hmotná núdza rodiny spojená s nevýhodným postavením rodičov na trhu práce a s nízkou úrovňou ich vzdelania** (výrazne významne sa týka najmä regiónov Košického, Prešovského a Banskobystrického kraja).
- Z analýzy depistážnych zistení vyplýva poznatok, že nie všetky školy dostatočne včas a efektívne spolupracujú s odborníkmi v poradenských centrách, čo môže mať za následok nielen oddiaľovanie riešenia problémov ohrozenej skupiny detí, aj neriešenie danej situácie. Vážnym následkom býva v takýchto prípadoch premeškanie účinnej prevencie pred výskytom sociálnej patológie v správaní týchto detí.
- Neposkytnutie odbornej starostlivosti mnohokrát súvisí aj so skutočnosťou, že rodičia aj napriek odporúčaniam školy pri problémoch ich detí, nevyhľadajú odbornú starostlivosť v zariadeniach systému VP a P.